

XVII.

Odpornost proti tuji propagandi bi bila ob popolni enakopravnosti nedvomno večja. Enotnost bi pridobila. Udarnost bi se povečala.

XVIII.

Socializem in internacionalizem bi si s tem samo povečala ugled in postala privlačnejša. Takoj je treba brisati določilo 3. točke 42. člena zvezne ustave.

XIX.

Nekateri stoje togo na stališču neizvedljivosti enakopravnosti jezikov v JLA. Enega izmed vzrokov za to togost je morda treba iskati tudi v tradiciji, ker sedanji (kot nekdanji) oficirski kader zna samo en jezik. Mnogi najbrž ne poznajo sorodnosti jezikov jugoslovanskih narodov, ki olajšujejo vpeljavo enakopravnosti, in pa tega, da bi se z malo dobre volje z lahkoto naučili še drugega oziroma drugih jezikov. Kaže, da si sploh ne morejo zamisliti, kako lahko bi bilo preiti na enakopravnost jezikov, če bi le spremenili sistem napolnjevanja enot. Priča smo neki nerazumljivi miselnosti o neenakosti narodov in o upravičenosti privilegijev srbskega jezika in ljudi, ki se včasih spreminja celo v miselnost, ki je nenaklonjena celo socialistični enakosti.

RAZMIŠLJANJA**KOROŠKI SLOVENCİ VOLIJO**

Florian Lipusch

Leta 1970 bodo koroški Slovenci trikrat volili. 22. februarja 1970 so bile deželnozborske, 1. marca 1970 pa državnozborske volitve. 26. aprila 1970 bo koroško ljudstvo glasovalo o bodočem sestavu svojih občin. Vsaka odločitev v narodnopolitičnem oziru je za koroške Slovence pomembna. Na državni ravni nam člen 7 Državne pogodbe iz leta 1955 zagotavlja pravice in ni vseeno, kdo vodi državne posle; v deželi bi, če bi se na to količkaj pripravili, lahko z uspehom nastopili s samostojno slovensko listo; v občinah pa so dani specifično krajevni problemi, ki pogojujejo v vsaki občini njeno posebno lice in nalagajo Slovencem posebno odločitev.

Kakor marsikateri drugi dogodek med letom, so še prav posebno volitve preizkusni kamen slovenske narodne moči. Državnozborske in deželnozborske volitve so za nami. Izid je bil razglašen, objavljen in praznovan. Vendar se ne bomo ustavljali ob izidu teh volitev, temveč o vlogi, ki sta jo imeli pri tem politični organizaciji koroških Slovencev. Leta 1970 praznujemo 50-letnico plebiscita in je prav, da je koroškim Slovencem v tem letu bila do danes dana že dvakrat prilika, da so pokazali svojo navzočnost ali boljše nenavzočnost. Take prilike se ponujajo, da Slovenci dokažejo svojo življenjsko voljo, svojo življenjsko zmožnost v jezikovno

tuji družbi, svojo politično zrelost; končno tudi, da izkopljejo morda še skrite narodne moči. Se je tokrat to tudi zgodilo? Kako se je zdržala slovenska manjšina v teh usodnih dneh, in kaj je prispevala svojega za narodno rast in v korist državne in deželne skupnosti, kateri pripada?

Pri zadnjih koroških deželnozborskih volitvah dne 14. marca 1965 so koroški Slovenci nastopili s samostojno listo — imenovala se je Koroška volilna skupnost (KVS) — in dobili takrat 4272 glasov. Brezdvomno je bil to nepričakovan uspeh, skoraj senzacionalni izid, če upoštevamo, da je to šele del slovenskega ljudstva na Koroškem, namreč desnica, Narodni svet koroških Slovencev (NSKS). Levica, Zveza slovenskih organizacij (ZSO), je podprla avstrijsko socialistično stranko, SPÖ. O izidu teh volitev je — kolikor je meni znano — na Koroškem izšla ena sama stvarna in strankarsko nevezana analiza; in sicer jo je napisal mladi Feliks J. Bister, objavljena je bila v Mladju 6 (1966). »Poleg državne gimnazije za Slovence v Celovcu si je na političnem polju ljudstvo po svojih zastopnikih in voditeljih odprlo novo dobo«, beremo tam (Mladje 6, stran 38). In dalje: »Samostojni nastop je na primer zdramil spečo plast ljudstva in zaoral globoko brazdo samozavesti slovenski narodni skupnosti na Koroškem«. Odziv slovenskega ljudstva na Koroškem je bil vseskozi pozitiven. Iz tega razpoloženja je Bistрова ugotovitev nastala in bila tudi docela upravičena: »Ravno zato pa smemo spet z največjim zaupanjem gledati v bodočnost« (stran 37).

Prvi odločilni, programski korak je bil torjen, led je bil prebit, videlo se je, da z močno voljo in pridnim delom nemogoče postaja mogoče. Nemške stranke so morale spoznati, da slovenski glasovi niso na prodaj. Bister zaključuje svojo analizo v Mladju: »Zdaj vežejo KVS njeni glasovi, da njeni zagovorniki in duhovni nosilci ne počivajo, ker bi drugače prehitro zgubili že dosežene uspehe.« Vedelo se je, da bodo čez pet let, torej letos, spet deželnozborske volitve. Do tega dogodka bi bilo treba pot temeljito zravnati in teren politično obdelati, treba bi bilo odstraniti zadnje ovire, zbrati sile in popraviti napake ter pomanjkljivosti. »KVS je premalo upoštevala, da ima tudi ZSO na Koroškem lahko svoje specifične vzroke za deklarirano pot (torej za podporo SPÖ). Ravno tako tudi ZSO ni pomislila, da ima NSKS oz. KVS pravico do samostojnega nastopa«, je bil ugotovil Bister v Mladju 6. Odločujoča pogajanja so se razvijala v prekratnem času, tako da med koroškimi Slovenci oz. njenima političnima organizacijama ni moglo priti do sodelovanja in se ni mogel pripraviti volilni boj. Do naslednjih volitev, torej do 1970, bi se moral posrečiti drugi čudež, da bi se namreč obe organizaciji, torej tudi levica, odločili za skupno slovensko listo.

Dejansko pa je leto 1970 najhuje razočaralo. Do tega čudeža ni prišlo. In še več: niti NSKS ni samostojno nastopil. »Boleč zgodovinski razvoj nam onemogoča uspešen samostojen nastop«, beremo v njegovem glasilu (Naš tednik 5, 29. 1. 1970). »Omogočil je glas« za ÖVP (avstrijsko ljudsko stranko). Levica je tudi tokrat glasovala za SPÖ. Se je Bister motil? Se ni odprla zaslutena nova doba; samostojni nastop iz leta 1965 ni predramil spečih plasti ljudstva in ni zaoral globoke brazde samozavesti slovenski narodni skupnosti na Koroškem? Ali pa je bil samostojni nastop 1970 umetno, zavestno, s slovenske strani preprečen?

Kako sta slovenski organizaciji svoj korak utemeljili? Dejstvo je, da se nobena stranka v Avstriji ne more ponašati s posebnimi dosežki za koroške

Slovence. Slovenska levica je podprla SPÖ, ker je ta stranka vzela na izgledno mesto slovensko zavednega kandidata, in tudi zato, ker je bila njena politika v zadnjih letih pomirjevalna, kolikor toliko Slovencem pravična in strpna. O ÖVP se to ne more trditi. Zato se je slovenska desnica oprla na splošne »gospodarske momente, na gospodarski vzpon Avstrije, na mir v državi«; zaradi teh dejavnikov, pa tudi zaradi »ideoloških in načelnih momentov« se je slovenska desnica odločila podpreti ÖVP, stranko, ki ni bila pripravljena dejansko kaj storiti za koroške Slovence, ki jih je tudi tokrat nakrmila samo z obljubami. »ÖVP je pripravljena, da rešuje vsa odprta vprašanja, ki zadevajo manjšino...« (Naš tednik 5). Slovenska desnica se tudi tedaj ni mogla ločiti od ÖVP, ko je bilo očitno, da je ta stranka v pretežni meri kriva protislovenske in umazane igre okoli Vetrinja; in še potem ne, ko je ÖVP javno priznala namene, da bo po volitvah šla z FPÖ (svobodnjaška stranka) v koalicijo, ako bo to potrebno. Da je politika FPÖ, stranke koroških rjavosrajčnikov in nemških nacionalcev, ozka in nestrpna in je njen cilj likvidacija koroških Slovencev, je znano.

Kaj je bilo krivo, da je razvoj šel tako pot, da je bila taka politična odločitev brez vsake diskusije sploh možna? Mnogi so zanjo zvedeli šele, ko je bila objavljena v tisku. Feliks Bister je brž nato s posebno »Izjavo« izrekel nezaupnico predsedništvoma NSKS in ZSÖ z zahtevo, naj takoj spremenita zadevne odločitve. Izjava je bila razposlana po vsej Avstriji in odklanja »politiko prodajanja slovenskih glasov za malenkostne strankarske ali morda celo osebne dobičke« izmed drugih tudi iz teh razlogov, »ker se za osnovne narodne pravice ne sme beračiti in še manj z njimi barantati« in »ker nobena stranka ne more biti partner za koroške Slovence, ki morajo ostati navezani le na državo in njene vsakokratne politične predstavnike«. Seveda je ostalo vse pri starem. Kaj so torej vzroki, da so pri koroških Slovencih danes take polomije že kar na dnevnem redu in se vsak čas lahko v spremenjenih okoliščinah spet ponovijo?

1. SPREMEMBA V VODSTVU NSKS

Oktober 1968 je bil na predsedniško mesto izvoljen tridesetletni dr. Reginald Vospernik, ki je s tem nasledil dr. Valentina Inzka. Vospernik ni samo mlajši, temveč mu manjka tudi iniciativnosti in samostojnosti na političnem področju. Vidi se, da je v svojih odločitvah velikokrat navezan na Inzka. Strogo se drži besed v organizacijskih pravilih, je strankarsko zelo zavzet in kot tak tudi ni več objektivni in pravičen do slovenskega političnega partnerja drugačnega mišljenja. Inzko si je izbral Vospernika za tajnika in je s tem brezdvomno boljše zadel kot zadnji občni zbor Narodnega sveta, ki si je izbral Vospernika za predsednika. Inzko je vodil NSKS zelo samovoljno, vendar ne slabo; znal je pridobiti, prepričati, razsoditi. Imel je dosti vodstvenih ambicij, dosti političnih idej in prav toliko političnega poguma. Kar se mu je zamerilo, je bilo njegovo pretirano poudarjanje in nesrečno uveljavljanje krščanstva; odziv na takšno versko vnetost je bil posebno med mladimi zelo oster. Gotovo je tudi to vplivalo, da je Inzko zašel v še večjo ozkost: izdal je »program Narodnega sveta«, ki demonstrativno podreja narodno življenje v državi docela krščanskim naukom; v zadevi Korotana na Dunaju je podprl Mohorjevo družbo in se postavil proti 60 slovenskim visokošolcem na Dunaju. Vse to je vodilo do tega, da

Inzko ni bil več izvoljen za predsednika. Kot se danes vidi, izvolitev Vospernika ni bila upravičena. Ne ve se, v kakšnem duševnem razpoloženju je pisal Inzko svoj »program« (v Mladju 7/8 je izšla daljša razprava o njem; številka je še v prodaji!) in kaj vse je bilo sokrivo, da je zavzemal vedno bolj nevzdržno stališče do narodnih problemov. Mogoče bi se tri mesece prej ali tri mesece pozneje stvar še normalizirala. Dejstvo je, da se ni in da na nobeni strani ni bilo več volje za to. Vospernik je postal predsednik. Dejstvo je, da je ogromno obetal, bil odprt vsem vprašanjem, njegovi široki pogledi na življenje so bili znani, posebno mladi so stali združeno za njim; kakor je prav tako dejstvo, da teh pričakovanj ni izpolnil. Inzkova ideja o samostojnem slovenskem nastopu leta 1965, ki odtehta vse njegove poznejše spodrsaljaje, bi se v Vosperniku lahko razvila naprej in se celo stopnjevala. Vemo, da se ni. Volitve 1970 so višek Vospernikove politične nezmožnosti.

2. TRADICIJA ZSO

Zdi se, da Zvezi slovenskih organizacij »tradicija tesnega sodelovanja z delovnimi množicami« (Slovenski vestnik 5, 6. 2. 1970) ne dovoljuje, da bi mislila na drugo rešitev. Saj bi se tudi s samostojno slovensko listo »ne izločevali iz splošnega družbenega dogajanja v deželi in državi«, saj bi s samostojnim nastopom še bolj zavestno »soodločali pri oblikovanju politične volje«. Bister je v Mladju 6 napovedal svoje pomisleke: »Levica je prepričana, da mora ostati na svoji stari liniji, ki ceni strankarsko-ideološko zvestobo višje kakor narodno« — in je zelo hud očitek, ki ga lahko najavimo tudi ob volitvah 1970. Seveda je treba tudi videti, da tedaj, ko je bil Inzko predsednik, desnica ni bila dostopna za skupno pot z levico. (Prav zaradi Inzkove pretirano krščanske držbe.) Vendar ni izključeno, da bi se ob obojestranski pripravljenosti, ob primernem dialogu in medsebojnem zaupanju, ob kritičnem in samokritičnem pretresu položaja slovenske manjšine na Koroškem, ob odpravljanju včasih le umetnih pregrad in vseh osebnih zadržkov, celo že ob obojestranski dobri volji ne našla skupna formula. Da bomo to formulo morali najti, ako hočemo še naprej obstajati, o tem je pisec teh vrst prepričan.

3. POMANJKANJE POLITIČNEGA KONCEPTA

To je bilo že tolikokrat in od tolikih strani poudarjeno v slovenskem tisku, je pa dejstvo, da koroški Slovenci še danes delajo svojo politiko tja v dan, brez koncepta. Ne vemo, kaj bomo počenjali v enem letu in kaj v petih. Namesto da je Inzko zapravljjal čas z verskim igračkanjem, bi bil raje napisal »politični program koroških Slovencev« in ga dal v široko diskusijo, pa bi volitve 1970 prinesle nove dimenzije v slovensko listo. Brez setve ni žetve. Ta preprosta rima je, žal, zelo kruta in osnovna proza. Dejansko koroški Slovenci niso delali dovolj ali delali na pravem mestu in ob pravem času. Kot kaže, se je NSKS šele 14. novembra 1969 začel pripravljati na volitve in že takrat je bilo odločeno, da bo podprl ÖVP. Levica se je prav tako že 11. novembra 1969 odločila za socialiste. V treh mesecih lahko prodamo svoje glasove nemškim strankam, samostojno nastopiti v tem času ni mogoče. Mar mislita naši organizaciji, da jima bodo slovenski glasovi kar sami padali v naročje?

4. USTROJ NAŠIH ORGANIZACIJ

Naše slovenske organizacije na Koroškem niso nastajale od spodaj navzgor, to je, niso zrasle iz ljudstva v organizacijo, temveč so nastajale od zgoraj navzdol. To pomeni, da je bila po zamisli in iniciativi kakega izobraženca ali nekaj izobražencev ustanovljena organizacija pač iz potrebe, da bi se gojilo to in se preprečilo ono. Organizacija se je skušala usidrati v ljudstvu, pritegnila ga je k sodelovanju, ustvarila si je svoje zaledje. Kadar ga danes nagovori, ga nagovori kot učiteljica in ne kot njegov zastopnik. Organizacije dejansko ne govorijo in ukrepajo v imenu ljudstva, čeprav stalno poudarjajo, da imajo to pooblastilo. Niso vezane na ljudstvo, ker jih ljudstvo ni izvolilo. Odbornikom teh organizacij se ni treba boriti za zaupanje posameznikov, saj ljudstvo ni volilec, temveč izvrševalec organizacijskih navodil in odredb. Celotno delegat določijo organizacija. Ljudstva ne sprašuje, politične odločitve se skušajo na sejah, v najožjih krogih, in postanejo, ker so organizacije učiteljice našega ljudstva, zanj obvezne; zato se ima ravnati po njih. Seveda za to ni nobenega pravnega prijema, vendar je ljudstvo zadovoljno, ker se mu zdi, da se nekdo briga zanj in podpira njegove težnje. V resnici se organizacije ne zanimajo za težave naših ljudi. Namesto da bi narodni voditelji, ki so predstavniki organizacij, s svinčnikom v roki prisluškovali trenjem med ljudstvom, raje ob izbruhih teh trenj polemizirajo. Ne zmenijo se za impulze, za predloge niso hvaležni, za novo idejo se le težko ogrejejo. Na terenu se ustavljajo le ob kakšnih prireditvah, drugače se dela na terenu dosledno izogibljajo. Ministre obiskati, z deželnim glavarjem se pomeniti, z nemškimi partijskimi kolegi podiskutirati, to že, ne pa se spuščati v pogovor s slovenskim vaščanom, delavcem, kmetom, nastavljencom, podjetnikom, učiteljem.

5. PROGRESIVNI NARODNI RAZKROJ

Slovenska narodna skupnost na Koroškem vidno razpada in se uničuje. Deloma je vzrok temu pomanjkanje delovnih konceptov, deloma skupina ni zmožna videti problema tam, kjer je živ, kjer ima svoje koreninice. Narodnega razkroja pa tudi nočemo priznati, olepšavamo ga, češ da ne bomo zgubili še tega, kar imamo. Resnico friziramo, potaftamo in jo nadišavljeno poneseemo med redke bralce dveh monotonih slovenskih tednikov. Treba jim je dati poguma, pravimo; naj vidijo, da ne stojimo tako slabo. V resnici pa narodna zavest izginja, nekdanji partizani ne prijavljajo več otrok k slovenskem pouku, nimamo topografskih napisov, v uradih, cerkvah in družinah postaja slovenščina vedno redkejša.

Temu stojimo koroški Slovenci brezdelno nasproti. Razkroja smo so-krivi.

In za konec. Čemu bi se ogibali pravega izraza, četudi je trd in boleč: iz n e m a r n o s t i odgovorni koroški Slovenci svojih političnih možnosti 1970 niso izrabili, niso razvili svoje politične ideje in se raje odločili za komodno priskledništvo. Prav nič niso ukrenili, prav nič poskusili, čeprav je bilo za to pet let časa, da bi skupni nastop s skupno slovensko listo omogočili. NSKS in ZSO sta pri mladini in akademskem naraščanju zapravili še tisti kos zaupanja, ki sta ga doslej povsem odveč uživala.